

แนวทางการอนุรักษ์พระธาตุนาดูน พุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา Guidelines for the Conservation of Nadoon Relics, Buddhist Sites

ปริญญ์รดา อุทัยสา, สมควร นามสีฐาน, นิรัช เรืองแสน, ประสาท จุมพล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Phalinrada Authaisa, Somkhuan Namseethan, Niraj Ruangsarn, Prasat Chumphon
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus, Thailand
E-mail: phalinrada.aut@mcu.ac.th

Received: 11 September 2024; Revised: 20 September 2024; Accepted 25 September 2024
© The Author(s) 2024

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง "แนวทางการอนุรักษ์พระธาตุนาดูน พุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา" นำเสนอประวัติและความสำคัญของพระธาตุนาดูน ซึ่งเป็นโบราณสถานทางพุทธศาสนาที่มีอายุกว่า 3,300 ปี พร้อมกล่าวถึงสภาพการอนุรักษ์ในปัจจุบันและแนวทางการอนุรักษ์ พระธาตุนาดูนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีหลักฐานทางโบราณคดีและคุณค่าทางพุทธศิลป์ การอนุรักษ์ในปัจจุบันประสบปัญหาจากการเสื่อมสภาพตามกาลเวลา และภัยธรรมชาติ ส่งผลให้โครงสร้างเกิดความเสียหาย เช่น แตกกร้าว ทรุดพังทลาย อีกทั้งยังมีการก่อสร้างใหม่ในพื้นที่ แนวทางการอนุรักษ์เสนอให้มีคณะกรรมการร่วมจากกรมศิลปากร หน่วยงานท้องถิ่น และคณะกรรมการประวัติศาสตร์นครจำปาศรี เพื่อกำหนดนโยบาย แผนงาน และงบประมาณในการบูรณะ พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลรักษาโบราณสถานนี้ให้คงอยู่และส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของชาติ

คำสำคัญ: แนวทางการอนุรักษ์, โบราณสถาน, พระธาตุนาดูน, พุทธศาสนสถาน

Abstract

The article titled "Conservation Guidelines for Phra That Nadun: A Buddhist Religious Site" presents the history and significance of Phra That Nadun, a Buddhist archaeological site that is over 3,300 years old. It also discusses the current state of its preservation and proposes conservation guidelines. Phra That Nadun is a sacred site with archaeological evidence and Buddhist artistic value. The current conservation efforts face challenges from deterioration due to time and natural disasters, which have caused structural damage such as cracks and subsidence. Additionally, new constructions have been introduced into the area. The proposed conservation guidelines suggest forming a joint committee composed of the Fine Arts Department, local authorities, and the Champasri Historical Committee to establish policies, plans, and budgets for restoration. Furthermore, public participation in the care and preservation of the site is encouraged, ensuring its longevity and contributing positively to the national economy.

Keywords: Conservation guidelines, historical site, Phra That Nadun, Buddhist religious site

1. บทนำ

ปีพุทธศักราช 2522 กรมศิลปากรและราษฎรในตำบลนาคูนได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถาน ในบริเวณที่นาของ นายทองดี ประวะภูตา ราษฎรบ้านนาคูน ท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลนาคูน อำเภอนาคูน จังหวัดมหาสารคาม ได้พระพิมพ์ต่างๆเป็นจำนวนมาก ชาวการขุดค้นพบพระพิมพ์ดินเผาได้แพร่กระจายออกไป ทำให้ประชาชนที่ทราบข่าวเดินทางมา ขุดค้นอย่างมากมาย และหน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ได้เข้ามาทำการขุดแต่งโบราณสถานตรงที่ขุดพบพระพิมพ์เพื่อรักษาสภาพสถูปองค์เดิมไว้แต่กระทำไม่สำเร็จ เพราะฝูงชนจำนวนมาก ได้เข้ามาแย่งชิงค้นหาพระพิมพ์ เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ 7 ขอนแก่น ต้องยุติการขุดแต่งและปล่อยให้ประชาชนขุดค้นหาต่อไป จนกระทั่งวันที่ 8 มิถุนายน 2522 นายบุญจันทร์ เกศแสนศรี นักการพานโรงสำนักที่ดินอำเภอนาคูน และได้ขุดค้นพบสถูปพระบรมสารีริกธาตุมีฐานตั้งเกล็ดแก้ว ประดิษฐานในผอบ 3 ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลางเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด สวดซ้อนกันเรียงตามลำดับ และบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่ง เป็นสถูปโลหะ ทรงกลมสูง 24.4 เซนติเมตร ถอดออกเป็น 2 ส่วน ส่วนยอดสูง 12.3 เซนติเมตร ส่วนองค์สถูปสูง 12.1 เซนติเมตร นอกจากนั้นที่ด้านหลังพระพิมพ์บางองค์ยังมีจารึกเป็นภาษาขอมโบราณและมอญโบราณ พระธาตุนาคูน รัฐบาลได้เห็นความสำคัญของศิลปะโบราณวัตถุเหล่านี้จึงได้ดำเนินการก่อสร้างพระธาตุนาคูนขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โดยบริเวณรอบๆ ชาวจังหวัดมหาสารคาม คาดการณ์ว่า อุบัติการณ์ของพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้ นับเป็นนิมิตหมายอันดี แก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง สมควรสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐาน ไว้ให้ถาวรมั่นคง เป็น ปูนียสถานและสิริมงคล แก่ภูมิภาคนี้ต่อไป และเพื่อสืบทอดพระบรมศาสดาตามแนวทางแห่งบรรพชน จึงจัดสร้างโครงการพุทธมณฑลอีสานขึ้น

เพื่อเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ พุทธศักราช 2525-2529 ประกอบด้วยสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์พระธาตุนาคูนที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ศูนย์พิพิธภัณฑวัฒนธรรมจำปาศรี เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ อาณาจักรจำปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13-16 ประกอบด้วย วัด ส่วนรุกขชาติ สวนสมุนไพร ศาลาพัก แหล่งน้ำ และถนน กำหนดพื้นที่ก่อสร้าง ณ โคกดงเค็ง มีปริมาตร 902 ไร่เศษ เจดีย์พระธาตุนาคูน มีลักษณะประยุกต์จากสถูปจำลองที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ กับลักษณะศิลปากร แบบทวารวดีออกแบบและดำเนินการสร้างโดยกรมศิลปากรสูง 50.50 เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส 35.70 เมตร พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2529 สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นเงิน 7,580,000 บาท (เจ็ดล้านห้าแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)

ครั้งวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาทรงประกอบพิธีอันเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าบรรจุ ในองค์เจดีย์พระธาตุนาคูนนี้

2. ลักษณะโครงสร้างองค์พระธาตุนาดูน

ลักษณะโครงสร้างองค์พระธาตุนาดูนเป็นสถาปัตยกรรมที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ฐานประยุกต์แบบ ศิลปะทวารวดี ฐานกว้าง 35.70 * 35.70 เมตร มีความสูงจากฐานถึงยอด 50.50 เมตร ฐานรากและโครงสร้าง ทั่วไปเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ผนังภายนอกพระธาตุส่วนใหญ่ทำด้วยหินล้างเบอร์ 4 บางแห่งฉาบปูน เรียบสีขาว มีลวดลายลวดบัว เสาบัวต่าง ๆ จำลองแบบ พระเครื่องพิมพ์ต่าง ๆ ที่ขุดพบมาประดิษฐานพระธาตุ จำนวน 32 รูป และมีमारแบบปั้นเป็นแบบนูนสูงประดับที่ฐาน จำนวน 40 ตัว ตัวองค์พระธาตุจะแบ่งออกเป็น 16 ชั้น ลักษณะการก่อสร้างแบบคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ภายในโปร่ง จากฐานรากขึ้นไปชั้นที่ 1 สูง 3.7 เมตร

ชั้นที่ 1 คือฐานรากมีจำนวนฐานทั้งหมด 105 ฐาน มีเสาขึ้นจากฐานทั้งหมด 144 ต้น ส่วนฐานที่เป็น องค์พระธาตุมีลักษณะกลม มีเสาทั้งหมด 16 ต้น ชั้นที่ 1 มีพื้นทางเดินโดยรอบ และมีซุ้มประตูลายปูน ปั้น 4 ประตูประจำทิศ ผนังประดับด้วยกระเบื้องด้านเหนียวศิลปะของ ภาคอีสาน พื้นปูด้วยกระเบื้องเซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไปทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 2 สูงจากชั้นที่หนึ่ง 5.00 เมตร โครงสร้างมีเสาทั้งหมด 86 ต้น มีพื้นที่โดยรอบ สำหรับก่อสร้าง เจดีย์องค์เล็กประจำทิศเหนือ ทิศ 4 และพระพุทธรูปประจำซุ้ม 4 องค์ ผนังประกอบด้วยปูนปั้นเป็นรูปเสามิบัว เหนือเสา พื้นปูด้วยกระเบื้องเซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไป ทำด้วยหินล้างและประดับกระเบื้องด้านเหนียว

ชั้นที่ 3 สูงจากชั้นที่สอง 4.80 เมตร โครงสร้างมีเสาทั้งหมด 44 ต้น มีพื้นที่โดยรอบ สำหรับก่อสร้าง เจดีย์องค์เล็กประจำทิศเฉียง 4 องค์ เช่นเดียวกับชั้นที่ 2 พื้นปูด้วยกระเบื้อง เซรามิก 6 เหลี่ยม ผนังทั่วไปทำ ด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 4 สูงจากชั้นที่สาม 1.60 เมตร ประกอบด้วยฐาน 8 เหลี่ยม เป็นชั้นเริ่มต้นของ ตัวองค์พระธาตุ โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 24 ต้น ผนังทั่วไปทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 5 สูงจากชั้นที่สาม 1.00 เมตร ประกอบด้วยฐานบัวกลม โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 16 ต้น ผนังภายนอกทำด้วยหินล้าง

ชั้นที่ 5 ถึงชั้นที่ 10 มีความสูง 11.00 เมตรเป็นตัวองค์ระฆังของพระธาตุโดยเฉพาะชั้นที่ 8 จะเป็นชั้น ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ โครงสร้างประกอบด้วยเสาทั้งหมด 16 ต้น จนถึงชั้นที่ 9

ชั้นที่ 10 ชั้นที่ 10 ลดเหลือเสา 9 ต้น ลักษณะองค์ระฆังภายนอกทำด้วยหินล้างทั้งหมด เป็นชั้น บัลลังก์ ลักษณะโครงสร้างมีเสาทั้งหมด 5 ต้น ผนังทำด้วยหินล้าง พระธาตุนาดูน

ชั้นที่ 11 ชั้นที่ 11 ถึงชั้นที่ 14 มีความสูง 4.60 เมตร เป็นชั้นบัลลังก์ประกอบด้วยลักษณะทรงกลมมี ลายปูนปั้นเป็นกลีบบัว โครงสร้างประกอบด้วยเสา 5 ต้น ผนังทำด้วยหินล้างทั้งหมด

ชั้นที่ 14-16 ชั้นที่ 14 ถึงชั้นที่ 16 มีความสูง 6.80 เมตร เป็นชั้นปล้องไฉน มีทั้งหมด 6 ปล้อง โครงสร้าง ประกอบด้วยเสาแกนต้นเดียว ปล้องไฉนทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ผนังทำด้วยหินล้าง ในส่วน

ชั้นที่ 16 ถึงยอดคือปลียอด มีชั้นปลี ชั้นลูกแก้ว และชั้นฉัตรยอด โครงสร้าง ประกอบด้วยเสาแกน ต้นเดียว ผนังทำด้วย หินล้างโดยรอบ ส่วนฉัตรยอดด้วยโมเสกแก้วสีทอง เดินทางจากตัวเมืองมหาสารคาม ใช้เส้นทางหมายเลข 2040 ผ่านอำเภอแกลง อำเภอวาปีปทุม แล้วเลี้ยวขวา เข้าเส้นทางหมายเลข 2045 ถึง

อำเภอนาคูน ห่างจากตัวเมืองมหาสารคาม ประมาณ 65 กิโลเมตร จากความสำคัญและที่มาของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดหัวข้อในการวิจัยคือ “การขัดเกลาเชิงวัฒนธรรม ในคัมภีร์โบลานนครตักศิลา” เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาลึกลงไป

3. ความหมายและของการอนุรักษ์พระธาตุนาคูน พุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา

พระธาตุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา โดยถือเป็นวัตถุธาตุของบุคคลผู้มีความสำคัญที่หลงเหลืออยู่เป็นรูปธรรมให้บุคคลรุ่นหลังผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาได้ทำการสักการบูชาและน้อมระลึกถึงบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นๆ โดยพระธาตุในทางพระพุทธศาสนานี้ส่วนมากมีความหมายถึงพระอัฐิหรือกระดูกของบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้วที่ได้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงสุดตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา คือบรรลุพระอรหัตตผล อันได้แก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกทั้งหลายของพระพุทธเจ้า เป็นต้น โดยในที่นี้อาจมีคำที่ใช้เรียกเฉพาะในความหมายของพระอัฐิของบุคคลต่างๆ เช่น คำว่า “พระบรมสารีริกธาตุ” ใช้เรียกเฉพาะพระอัฐิธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คำว่า “พระอรหันตธาตุ” ใช้เรียกพระอัฐิธาตุ

ของพระอริยสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นต้น ส่วนคำว่า “พระธาตุ” นี้ท่านมักจะใช้เรียกเป็นคำกลางๆ หรือใช้ ความหมายรวมในบริบทแห่งพระอัฐิธาตุของบุคคลที่กล่าวไว้ข้างต้น คือพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและ พระอริยสาวกนั่นเอง แต่ในปัจจุบันนี้อาจมีการใช้คำว่าพระธาตุในความหมายที่แสดงถึงคุณลักษณะพิเศษอัน บังเกิดจากส่วนต่างๆ ของร่างกายของบุคคล (ส่วนมากเป็นพระภิกษุ) เช่น เส้นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง โลหิต ฯลฯ ที่มีคุณลักษณะพิเศษแตกต่างจากสามัญชนทั่วไป โดยมีลักษณะคล้ายธาตุบางอย่าง เช่น คล้ายก้อนกรวด หิน แก้ว หรือเพชร ฯลฯ ซึ่งถึงแม้บุคคลเหล่านั้นอาจจะยังไม่มีใครรับรองว่าเป็นผู้ที่บรรลุธรรมขั้นสูงสุด หรือ อาจจะยังไม่ได้ล่วงลับดับขันธไปแล้วก็ตาม ซึ่งลักษณะอันพิเศษดังกล่าวเหล่านี้ท่านก็มักจะนับเนื่องเรียกขานว่า พระธาตุได้เช่นเดียวกัน หรือในวัฒนธรรมของชาวอีสานก็มักใช้คำว่า พระธาตุ ในบริบทแห่งพระสฤปเจดีย์ที่ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นสำคัญ

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแต่โบราณนับพันปีมาแล้ว โดยเฉพาะในตอนบนของภาคจากหลักฐานบนใบเสมาขนาดใหญ่ที่ปรากฏอยู่มีลักษณะสภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอายุเก่าไปถึงพุทธศตวรรษที่ 12 ตำนานพื้นบ้านและนิทานพื้นบ้านถิ่นอีสาน ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางพุทธศาสนา เช่น วัดวาอาราม พระธาตุต่างๆ ในปัจจุบันคนก็ยังมีความศรัทธาแรงกล้าในด้านศาสนาประเพณี ความเชื่อมั่นในเรื่องบรรพบุรุษและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ความเชื่อเรื่องเทวดา ภูตผี วิญญาณ ทำให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและประเพณีประจำภาค การขุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเกี่ยวกับพระธาตุนาคูนที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ในบริเวณนี้ได้เคยเป็นที่ตั้งของนครจำปาศรีมาก่อน มีการขุดพบสฤปบรรจุพระบรมสารีริกธาตุบรรจุในตลับทองคำเงินและสำริด ซึ่งสันนิษฐานว่ามีอายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 13-16 สมัยทวารวดี รัฐบาลจึงอนุมัติให้ดำเนินการก่อสร้างองค์ สฤปเจดีย์องค์ใหญ่ ขึ้นบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นการถาวร ณ ตำบลที่ขุดพบนั้น แต่ความเป็นจริงได้เลือกทำเลที่สร้างใหม่ ออกไปยังโคกตองเค็ง ซึ่งเป็นที่ราบสูงกว้างใหญ่ห่างจากที่ขุดพบราว 2 กิโลเมตรด้วย (อำเภอ นาคูน พระธาตุนาคูน, 2555 : 23)

พระธาตุนาดูนจัดว่าเป็นปูชนียสถานที่พุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญอีกแห่งหนึ่งในภาคอีสาน เนื่องจากว่าเมื่อปีพุทธศักราช 2522 กรมศิลปากรและราชภัฏในตำบลนาดูนได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนื้อดินที่เป็นซากโบราณสถานในบริเวณที่นาของราษฎรท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งพระบรมสารีริกธาตุมีลักษณะดังเคล็ดแก้วประดิษฐานในผอบ 3 ชั้นโดยชั้นในเป็นทองคำชั้นกลางเป็นเงินและชั้นนอกเป็นสำริดซึ่งชั้นเรียงกันตามลำดับและบรรจุอยู่ในสถูปโลหะทรงกลมสูง 24.4 เซนติเมตรถอดออกเป็น

2 ส่วนคือส่วนยอดสูง 12.3 เซนติเมตรและส่วนองค์สถูปสูง 12.1 เซนติเมตร ด้วยเหตุนี้ชาวจังหวัดมหาสารคาม ดำริ ว่าอุบัติการณ์ของพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้ นับเป็นนิมิตหมายอันดีแก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง สมควร สร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐานไว้ให้ถาวรมั่นคงเป็นปูชนียสถานและสิริมงคลแก่ภูมิภาคนี้ต่อไปและสืบทอดพระบรมศาสดาตามแนวทางแห่งบรรพชนจึงจัดสร้างโครงการพุทธมณฑลอีสานขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางพระพุทธรูปศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่พุทธศักราช 2525 - 2529 ประกอบด้วยสถานที่สำคัญคือ เจดีย์พระธาตุนาดูน ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและศูนย์พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมจำปาศรี เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับอาณาจักรจำปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้ สมัยทวาราวดี อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 - 16 ประกอบด้วย วัด สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพโร ศาลาพักแหล่งน้ำและถนน กำหนดพื้นที่ก่อสร้าง ณ โคกดงเค็ง มีปริมาตร 902 ไร่เศษ (ฝ่ายประชาสัมพันธ์, 2552 : 3)

4. สภาพพระธาตุนาดูนในปัจจุบัน

ปัญหาที่พบในปัจจุบันก็คือความเข้าใจในหลักพุทธธรรมและหลักพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระธาตุนาดูนเจดีย์ซึ่งเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า เนื่องจากว่า ต่างคนต่างมีคติความเชื่อและความเข้าใจต่อหลักพุทธธรรมและพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับความเชื่อและเหตุผลของแต่ละฝ่ายทั้งนี้หากบุคคลไม่พิจารณาให้ถูกต้องชัดเจนตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแล้วจะเห็นว่าอาจจะนำไปสู่การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหมือนกับศาสนาอื่นที่นับถือพระเจ้า คือศรัทธาหรือเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลขาดปัญญา อ่อนน้อมเพื่อให้สำเร็จความปรารถนาของตนโดยปราศจากเหตุปัจจัยมาสนับสนุน ตรงกันข้าม หากว่าบุคคลไปกราบไหว้สักการบูชาและทำบุญตามประเพณีในโอกาสต่างๆอย่างถูกต้องแล้วจะนำมาซึ่งความสุขเป็นอันสงบตั้งคำที่ว่า “บูชา จะ ปูชนียานัง เอตมมังคลมุตตะมัง แปลว่า การบูชาบุคคลและสิ่งที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคล” ฉะนั้นในฐานะของพุทธศาสนิกชนจึงควรปฏิบัติต่อพระธาตุนาดูนและพระบรมสารีริกธาตุทุกแห่งทั้งในแง่ของอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุนาดูน

พระธาตุนาดูน ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงคุณค่าที่กำหนดเพื่อน้อมนำจิตใจของผู้ที่ได้พบเห็นเกิดพุทธานุสติ ระลึกถึงพุทธองค์พระผู้เป็นศาสดาแล้วเกิดศรัทธาประสาทะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและยังเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธระหว่างรูปธรรมและนามธรรมของสรรพสิ่งที่เราไม่สามารถเห็นได้นอกจากใช้ปัญญาพิจารณาเท่านั้น นอกจากนี้องค์

พระธาตุนาดูนยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอำเภอนาดูน ชาวมหาสารคาม และพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมากทั้งทางด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม มีการประกอบพิธีถวายสักการะพระธาตุเรียกว่า “งานนมัสการพระธาตุนาดูน” คนที่มาร่วมงานนมัสการพระธาตุนาดูนนี้เชื่อว่า เมื่อมาร่วมพิธีแล้วจะได้บุญกุศลมากเชื่อว่า เทวดาที่สถิตอยู่ในเรือนธาตุจะดลบันดาลให้ตนเองสมปรารถนา เชื่อว่าพระธาตุจะปกป้องรักษาคุ้มครอง เชื่อว่า เมื่อลูกจะไปเกณฑ์ทหารและไม่ต้องการให้ลูกติดทหารเพราะกลัวว่าลูกจะลำบากก็ไปขอบนไว้กับพระธาตุ หากได้สมดังปรารถนาแล้วก็จะมาทำพิธีแก้บนจะเห็นได้ว่าพระธาตุนาดูนมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตชาวอำเภอนาดูน และผู้ที่ศรัทธาอย่างแนบแน่น

พระธาตุนาดูนในปัจจุบันมีความชำรุดเสียหายไปบ้าง จากสาเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการทางธรรมชาติและกาลเวลา การพังทลายของดิน การชะล้างหน้าดินจากน้ำฝน น้ำท่วม ลมและภูมิอากาศ ความชื้น ความร้อน ของอุณหภูมิ กฎของธรรมชาติที่เมื่อกาลเวลาผ่านไป วัตถุต่างๆ ย่อมผุพังเสื่อมสลายรูปลักษณ์เดิม แต่โดยทั่วไปแล้วการเสื่อมสลายเนื่องจากกาลเวลามักเป็นไปอย่างช้า ๆ การเสื่อมสลายของมรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถาน เนื่องจากการกระทำของคน นับเป็นปัญหาใหญ่และมีผลในการทำลายมากที่สุด ทั้งที่ทำโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การก่อสร้างสิ่งใหม่ ๆ ทับแหล่งโบราณคดี หรือโบราณสถาน การขุดดินบริเวณใกล้โบราณสถานเพื่อใช้ในการก่อสร้าง หรือการพยายามซ่อมแซมโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยขาดความรู้ เป็นต้น หรือที่ทำไปโดยจงใจ เช่น การลักลอบขุดหาโบราณวัตถุเพื่อนำไปขาย การนำเครื่องรางของขลังมาจำหน่ายหรือเก็บเป็นของส่วนตัว การได้รับความเสียหายจากพืชและสัตว์ รากของพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณในเขตพระธาตุนาดูนหรือสิ่งปลูกสร้างโดยรอบ สามารถงอกขึ้นไปตามช่องว่าง และรอยต่อส่วนต่าง ๆ ของสิ่งก่อสร้างได้ เมื่อพืชเหล่านี้เติบโตมีรากใหญ่ขึ้นก็จะดันให้สิ่งก่อสร้างเกิดรอยแยกจนกระทั่งร้าวและแตกหักหลุดออกไป ส่วนสัตว์ประเภทมด ปลวก มอด ก็สามารถทำลายส่วนประกอบของโบราณสถานสถาปัตยกรรม โบราณวัตถุที่เป็นไม้ และอินทรีวัตถุให้สูญสลายไปได้อย่างรวดเร็วมาก รวมทั้งสามารถทำลายบันทึกประวัติศาสตร์ และจดหมายเหตุที่ทำด้วยกระดาษ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2555)

5. ประวัติความเป็นมาและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาดูน

พระธาตุนาดูนมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ทั้งทางหลักฐานทางโบราณคดี ลักษณะพุทธศิลป์ จังหวัดมหาสารคามจากหลักฐานที่สำคัญได้มีมนุษย์อยู่อาศัยมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 3,300 ปีมาแล้ว จากการขุดแต่งเมื่อปี พ.ศ. 2540 - 2541 ได้พบจารึกที่วางกบประตูห้องมุขหน้าปราสาทประธาน เป็นจารึกภาษาขอม ภาษาสันสกฤต แปลแล้วมีความสำคัญบูชา พระเจ้าที่อยู่ในอาศรม ตัวอักษรสันนิษฐานว่าจารึกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 - 17 พบพระพุทธรูปปางสมาธิชั่งอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 หลายสิบบองค์บรรจุอยู่ในไห พบภาชนะดินเผา กระเบื้องดินเผา และเครื่องประดับหลังคากระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณหน้ามุขปราสาทประธาน สันนิษฐานว่าเดิมอาจมีหลังคาเครื่องไม้อยู่ด้านหน้าปราสาทประธานจากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่าอาคารดังกล่าวนี้คงสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นศาสนสถาน (อโรคยาศาล) ในสมัยชัวยวรมันที่ 7 (ศิลปะแบบบายน) ประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งจะลี้จากปราสาทตาพรหมที่นครวัดได้

กล่าวถึงการสร้างโรงพยาบาลจำนวน 102 แห่ง ในสมัยของพระองค์ และพบในประเทศไทยมีอยู่กว่า 20 แห่ง เมืองโบราณจัมปาศรี อยู่ในเขตตำบลสันตรัตนอำเภอนาคูในตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ากว้างประมาณ 1,500 เมตร ยาวประมาณ 2,700 เมตร มีคันดิน 2 ชั้น คูน้ำ 1 ชั้น ล้อมรอบ บริเวณกลางเมืองมีคูน้ำคั่นอยู่แบ่งตัวเมืองออกเป็นสองส่วนโบราณสถานส่วนใหญ่อยู่ทางด้านทิศตะวันตก กเฉียงใต้ของตัวเมือง โบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายใน และภายนอกคันดินมีอยู่ 35 แห่ง และอีก 32 แห่งไม่เป็นสถาปัตยกรรมแบบขอม สถาปัตยกรรมแบบขอมมีอยู่สองแห่งคือคูน้ำและกุสันทรัตนซึ่งอยู่ภายนอกคูน้ำอยู่ทางด้านทิศตะวันออก กเฉียงใต้กุสันทรัตนอยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองส่วนศาลานางขาวซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบผสมระหว่างขอมกับศิลปะพื้นเมืองอยู่ภายในเมือง

ในปีพุทธศักราช 2522 กรมศิลปากรและราษฎรในตำบลนาคูได้ขุดพบพระบรมสารีริกธาตุจากเนินดินที่เป็นซากโบราณสถานในบริเวณที่นาของราษฎรท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลนาคู อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคามพระบรมสารีริกธาตุมีลักษณะดังกล่าวดังกล่าวประดิษฐานในผอบ 3 ชั้น ชั้นในเป็นทองคำ ชั้นกลางเป็นเงิน ชั้นนอกเป็นสำริด สวดซ้อนกันเรียงตามลำดับและบรรจุอยู่ในสถูปจำลองอีกชั้นหนึ่งเป็นสถูปโลหะทรงกลมสูง 24.4 เซนติเมตร ถอดออกเป็น 2 ส่วนส่วนยอดสูง 12.3 เซนติเมตรส่วนองค์สถูปสูง 12.1 เซนติเมตร จังหวัดมหาสารคามอุบัติการณ์ของพระบรมสารีริกธาตุครั้งนี้เป็นนิมิตหมายอันดีแก่ชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่งสมควรสร้างพระสถูปเจดีย์ประดิษฐานไว้ให้ถาวรมั่นคงเป็นปูชนียสถานและศิริมงคลแก่ภูมิภาคนี้ต่อไป และเพื่อสืบทอดพระบรมศาสดาตามแนวทางแห่งบรรพชนจึงจัดสร้างโครงการพุทธมณฑลอีสานขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาศิลปะวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่พุทธศักราช 2522 ถึง 2529 ประกอบด้วยสถานที่สำคัญคือ เจดีย์พระธาตุนาคูที่ประดิษฐาน พระบรมสารีริกธาตุ สวนพิพิธภัณฑสถานวัฒนธรรมจำปาศรี เพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ อาณาจักรจำปาศรี นครโบราณของบริเวณนี้ซึ่งอยู่ในสมัยทวารวดี อายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ 13-16 ประกอบด้วย วัด สวนรุกขชาติ สวนสมุนไพร ศาลาพักผ่อน แหล่งน้ำ และถนน กำหนดพื้นที่ ก่อสร้าง ณ โคนดงเค็ง มีปริมาตร 902 ไร่เศษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีได้ประกอบ พิธีวาง ศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ก่อสร้างสำเร็จบริบูรณ์เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2529 ครั้นเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2530 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทน พระองค์มาทรงประกอบพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุเข้าบรรจุในองค์เจดีย์พระธาตุนาคู

6. แนวคิดทฤษฎีการบูชาพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา

การบูชา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความเคารพนับถือหรือสักการะบุคคลผู้ทรงคุณธรรม เช่น พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ และพระธรรมวินัย อันเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อชีวิตเป็นการบูชาที่แสดงออกถึงความศรัทธาในสิ่งที่ตนเคารพนับถือ ด้วย สิ่งของบ้าง ด้วยการแสดงออกบ้าง

การบูชาพระธาตุเจดีย์เปรียบเสมือนเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าผ่านวัตถุที่ควรบูชา เพราะหากเรานั้น

เข้าใจหลักการบูชาในพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมที่จะเข้าใจว่าการบูชาเป็นการแสดงออกถึงความเคารพนอบน้อมต่อบุคคลที่ควรเคารพบูชา และที่สำคัญคือเป็นการระลึกถึงคุณของท่านทั้งหลายได้ ผู้ควรบูชาเพื่อน้อมนมาเอาหลักธรรมคำสอนของท่านทั้งหลายเหล่านั้นมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นนี้มาเป็นที่ที่จะเข้าพบเพื่อสักการบูชา พระองค์จริงของพระพุทธองค์ได้พระธาตุจึงเป็นวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์มากที่สุด เพราะเชื่อว่าเป็นพระธาตุที่เกิดจากพระสรีระกายของพระพุทธองค์จริง ๆ ภายหลังจากพุทธปรินิพพานอันเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ทรงประทานให้ไว้เพื่อเกื้อกูลแก่บุคคลที่ยังมีความศรัทธาได้กราบไหว้บูชาระลึกถึงพระองค์เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการประกอบคุณงามความดีสนับสนุนส่งเสริมกำลังใจในการดำเนินชีวิต วิธีการบูชาพระธาตุเจดีย์นั้นแบ่งออกเป็น 2 คือ อามิสบูชา 1 คือบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ ปฏิบัติบูชา 1 คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จุดมุ่งหมายแห่งการบูชาพระธาตุของพระพุทธเจ้านั้น ก็คงจะต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายแห่งการบูชาในพระพุทธศาสนาก่อนว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นสั่งสอนให้บุคคลได้ตระหนักเห็นความจริงอันเป็นกฎสามัญตามธรรมชาติ ซึ่งการบูชาพระธาตุเจดีย์นั้นมีความสำคัญค่าดังต่อไปนี้ คือ คุณค่าด้วยจิตใจ คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา

พิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาคนูที่สำคัญ ซึ่งได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) พิธีกรรมทางพราหมณ์ ได้แก่ พิธีกรรมบวงสรวง พิธีกรรมบวงสรวงบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์พิธีกรรมสูตรขวัญกุมข้าวใหญ่ พิธีกรรมบ่าหรือบนบาน พิธีกรรมปงหรือแก้บน พิธีกรรมขอขมา 2) พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีเวียนเทียน พิธีปฏิบัติธรรมบูชาพระธาตุ พิธีเปลี่ยนผ้าห่มพระธาตุซึ่งสอดคล้องกับ พระครูสารกิจประยุต(กาบฐานทตโต/วังหอม) ศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาคนูของชาวพุทธอำเภอนาคนูจังหวัดมหาสารคาม”ชาวอำเภอนาคนูเชื่อในพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่ในองค์พระธาตุและเชื่อในเรื่องของการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 จึงทำให้ชาวอำเภอนาคนูปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุโดยกระทำการสักการะบูชาองค์พระธาตุด้วยพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีบวงสรวง พิธีกรรมบ่า พิธีกรรมองค์บ่า พิธีกรรมขอขมา พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ พิธีเวียนเทียน วิธีปฏิบัติธรรมและพิธีเปลี่ยนผ้าห่มพระธาตุเป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกระทำเช่นนี้แล้วจะได้รับความคุ้มครองจากองค์พระธาตุให้อยู่เย็นเป็นสุขและจากความเชื่อนี้เอง ก่อให้เกิดงานนมัสการพระธาตุนาคนูในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี

บูชาพระธาตุเป็นบุญประเพณีประจำปี โดยมีพิธีกรรมต่างๆตามความเชื่อมีทั้งพิธีพราหมณ์และพุทธจนเกิดเป็นวัฒนธรรม กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาวนาคนูในปัจจุบัน คุณค่าศรัทธาและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาคนูที่มีต่อชาวอำเภอนาคนูได้แก่การสร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งทั้งการเมืองการปกครองท้องถิ่นเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม โจรสามารถหล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันได้เพราะความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุที่มั่นคงอีกทั้งยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์กลางการศึกษาการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระ ของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี

รูปแบบและคุณค่าพิธีกรรมการบูชาในประเพณีการทำบุญพระธาตุนาคนู จังหวัดมหาสารคาม พบว่ารูปแบบพิธีการบูชาในประเพณีการทำบุญพระธาตุนาคนูโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกสรุปได้ว่า รูปแบบพิธีการบูชาในประเพณีการทำบุญพระธาตุนาคนูนั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การบูชาแบบปฏิบัติบูชา การปฏิบัติบูชานั้นจะมีการจัดงานปฏิบัติธรรมประจำปีกับทางพระธาตุนาคูนได้จัดขึ้นทุกปีเป็นเวลา 5 วัน 5 คืน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วม ตลอดทั้งได้มีการทำวัดสวดมนต์ถวายต่อองค์พระธาตุนาคูน และการสมาทานศีลเพื่อลดละเลิกอบายมุขในด้วยการดื่มสุรา ซึ่งส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติบูชาเหล่านี้จะเป็ฯชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงที่เข้ามาร่วมปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติธรรมในช่วงงานเทศกาล หรือการบำบเพื่อออกเหล่าก็ตาม ส่วนประชาชนทั่วไปนั้นจะมีการปฏิบัติบูชาโดยการสวดมนต์และนั่งสมาธิเพื่อเป็นการปฏิบัติบูชาต่อองค์พระธาตุนาคูน ตลอดทั้งการเดินทักษิณา 3 รอบก่อนที่จะสักการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน

2. การบูชาแบบอามิสบูชา การบูชาพระธาตุนาคูนด้วยในรูปแบบอามิสบูชานั้นจะเป็นกิจกรรมที่เป็นงานประจำปีของพระธาตุนาคูนที่ชาวบ้านได้ทำเป็นประจำ ด้วยการบรวงสรวงหรือจัดจัดงานเฉลิมฉลององค์พระธาตุนาคูนในช่วงวันมาฆบูชา จะมีประชาชนจากหลายพื้นที่นั้นมาร่วมงานกันเป็นอย่างมาก ส่วนในช่วงวันธรรมดานั้นก็มีการทำบุญด้วยการสักการบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนของผู้มีศรัทธาจากหลายพื้นที่ตลอดทั้งได้ทำบุญที่ทางเจ้าหน้าที่ของพระธาตุนาคูนได้จัดเตรียมไว้ให้เป็นหลัก โดยจะเห็นได้ว่าการบูชาแบบอามิสบูชานั้นส่วนใหญ่จะเป็นการสักการบูชาด้วยดอกไม้และการถวายผ้าห่มองค์พระธาตุซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวอำเภอนาคูนทำทุกปี

คุณค่าประเพณีการบูชาพระธาตุนาคูนในด้านความงาม แบ่งออกเป็น 2 คือ

1. ความงามภายใน เป็นความงามที่แสดงออกถึงกิริยามารยาทอันเรียบร้อย ตลอดทั้งเป็นผู้ที่มีศรัทธาที่ยึดมั่นต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งประเพณีการบูชาพระธาตุนาคูนนั้นเป็นการเสริมสร้างศรัทธาให้ผู้มาสักการบูชาที่ตระหนักถึงความละเอียดรอบคอบ ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งการนำไปสู่การปฏิบัติในด้านความประพฤติของผู้ที่มาสักการบูชาให้เกิดความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย

2. ความงามภายนอก เป็นความงามในด้านกิจกรรมที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจนเป็นที่ประจักษ์ต่อผู้ที่มีส่วนร่วมงานนมัสการพระธาตุประจำปี ตลอดทั้งความเป็นเอกลักษณ์ในด้านการแต่งการที่จะเข้าไปสักการบูชาพระธาตุนาคูนจะต้องมีการแต่งการที่สุภาพเรียบร้อย หากมีการแต่งกายไม่สุภาพทางเจ้าหน้าที่ก็จะมีชุดให้เปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมซึ่งถือว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อพระธาตุนาคูนเป็นอย่างดี

7. แนวทางการอนุรักษ์พระธาตุนาคูน พุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา

การอนุรักษ์ แหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ผู้ที่มีความรู้เรื่องช่างมีน้อยลง การสืบทอดวิชาช่างค่อย ๆ ขาดหายไป การบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการบูรณปฏิสังขรณ์ แนวทางการอนุรักษ์พระธาตุนาคูน พุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา ควรมีคณะกรรมการร่วม กรมศิลปากร หน่วยงานระดับจังหวัดและคณะกรรมการศึกษาและสังคายนาศาสนาประวัติศาสตร์ ในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บทในการซ่อมพระธาตุชำรุดเสียหายจากสาเหตุต่าง ๆ ควรคำนึงถึงความเหมาะสม ลักษณะของโบราณสถานว่า ให้ความรู้ให้ทราบเสียแต่ก่อนลงมือบูรณปฏิสังขรณ์ ถ้าสงสัยหรือขัดข้องอย่างไร ก็ควรรีบอธิบายให้ทราบถึงกระบวนการ วิธี วัสดุ ก่อนการ

อนุรักษ์ หรือการให้ความรู้ได้ทราบเบื้องต้น รวมทั้งควรมีการพิจารณาในภาพรวมทั้งหมดก่อนการตั้งงบประมาณของกรมศิลปากรว่า โบราณสถานมีความเสียหายมากและเร่งด่วน ควรนำมาพิจารณาตั้งงบประมาณก่อนโบราณสถานที่มีความเสียหายน้อยกว่า และควรมีการปรึกษาหารือกันในคณะกรรมการและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเน้นในด้านการปลูกฝังจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จักรักษาโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ไม่ให้ขุดทำลายหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเสียหาย วัดที่มีโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ควรดูแลรักษาไม่ให้ทรุดโทรม ไม่ก่อสร้างอาคารอื่นในบริเวณโบราณสถาน ซึ่งอาจมี ผลให้โบราณสถานเกิดความเสียหายได้ และพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าพึงมีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพในการอนุรักษ์พระธาตุนาคนุพุทธศาสนสถานอย่างเป็นรูปธรรม เน้นการปลูกจิตสำนึกของชุมชนในท้องถิ่นให้รู้จัก รักษา ประสานกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบโบราณสถานทางพระพุทธศาสนาโดยตรงในการจัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์พระธาตุนาคนุพุทธศาสนสถานทางพระพุทธศาสนา และการป้องกันการนำความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีไปใช้ทำมาหากิจในทางที่จะทำให้เกิดการเขวระก่อนบ่อนทำลาย

กำหนดขั้นตอนการบูรณะโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา ภาพจิตรกรรมฝาผนัง หรืองานศิลปกรรมที่ปรากฏบนโบราณและการบริหารจัดการ มอบอำนาจรับผิดชอบงานต่าง ๆ ตามแผนงานที่มีอยู่ และกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงานตามแผนแม่บทไว้ด้วยสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ (2539) พบว่า การอนุรักษ์ที่ดำเนินการบนพื้นฐานแนวคิดจากตะวันตกในปัจจุบันสามารถรักษารูปแบบศิลปกรรม สถาปัตยกรรม พุทธสถาน โบราณสถานไว้ได้ แต่ยังคงขาดข้อมูลในด้านภูมิปัญญา การอนุรักษ์ที่ผ่าน มาจึงทำได้เพียงแคในด้านวัตถุหรือรูปธรรมทำให้ปรากฏเป็นซากพุทธสถาน โบราณสถานที่ใช้ชีวิต และปราศจากการใช้สอย การอนุรักษ์พุทธสถาน โบราณสถาน และวัดจะมีธรรมชาติที่แตกต่างกันไปปัญหาหลัก ๆ คือ ตัวพุทธสถาน โบราณสถานต่าง ๆ เอง อยู่ในสภาพอย่างไร ซ้ำรูดหักพังมากน้อยอย่างไร มีประวัติ และความสำคัญทางการศึกษาหรือไม่เพียงไร ได้รับการขึ้นทะเบียนพุทธสถาน โบราณสถานหรือไม่ วัสดุและโครงสร้างของตัวพุทธสถาน โบราณสถาน เป็นปัจจัยในการกำหนดแนวทางในการและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ (2552) พบว่า ความสำคัญของศาสนสถาน คือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา และพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์เจดีย์พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป พระวิหาร มักเป็นสถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางที่เหมาะสมเอื้ออำนวยให้เกิดผลทางเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะตกเป็นของ ประชาชนชาวไทยทุกคน โดยเป็นมรดกของแผ่นดิน และสิ่งที่ประชาชนคนไทยทุกคนที่ร่วมเป็นเจ้าของ จะต้อง ปฏิบัติ คือ รักและหวงแหน ร่วมมือช่วยกันดูแลรักษา และอนุรักษ์พระธาตุนาคนุ ซึ่งมีคณะกรรมการร่วม เป็น ผู้ดูแล เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในการอนุรักษ์เป็นแหล่งที่ชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะ ทำให้วัฒนธรรมประเพณีของชาติไทย ได้เป็นที่รู้จักแพร่หลายไปทั่วโลก อีกทั้งยังเป็นข้อมูล และหลักฐานเพื่อ ประกอบการศึกษา สำหรับผู้ที่ต้องการจะศึกษาในงานด้านนี้ เพื่ออนุรักษ์มรดกอันมีคุณค่าของชาติสืบต่อไปอีก ด้วย

8. สรุป

องค์ความรู้ใหม่ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้ แนวทางการอนุรักษ์พระธาตุนาดูน พุทธศาสนา สถานทางพระพุทธศาสนา ควรมีคณะกรรมการร่วม กรมศิลปากร หน่วยงานระดับจังหวัดและคณะกรรมการ ศึกษาและสังคายนาประวัติศาสตร์นครจัมปาศรี ในการกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บทในการซ่อมพระ ธาตุชำรุดเสียหายจากสาเหตุต่าง ๆ กำหนดขั้นตอนการบูรณะ แผนงาน แผนงบประมาณ และแผนกำลังคนใน การอนุรักษ์ เอื้ออำนวยให้เกิดผลทางเศรษฐกิจแก่ประเทศชาติ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะตกเป็น ของประชาชนชาวไทยทุกคน โดยเป็นมรดกของแผ่นดิน และสิ่งที่ประชาชนคนไทยทุกคนที่ร่วมเป็นเจ้าของ จะต้องปฏิบัติ คือ รักและหวงแหน ร่วมมือช่วยกันดูแลรักษา และอนุรักษ์

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร สำนักโบราณคดี.(2547). *คู่มือการปฏิบัติงานการดูแลรักษาโบราณสถาน*.กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กรมศิลปากร.(2538). *แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก*.กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์สัมพันธ์ จำกัด.
- กรมศิลปากร.(2544). *พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พร้อมด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้อง.(พิมพ์ครั้งที่ 6)*.กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สัมพันธ์ จำกัด.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย.(2555). *มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน*.กรุงเทพฯ: สำนัก มาตรฐานการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์. (2552). *ประวัติพระธาตุนาดูน มหาสารคาม*. เอกสารเผยแพร่การท่องเที่ยวองค์การ บริหารส่วนตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยา ประทุมธารรัตน์ และคณะ. (2541). *พระบรมสารีริกธาตุ*. กรุงเทพมหานคร: ชารบัวแก้ว.
- สมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ.(2524). *พระเจดีย์ในล้านนาไทย*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสถียร โปธินันทะ. (2515). *ภูมิประวัติพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โปธิสามต้นการพิมพ์.
- อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. (2555). *พระบรมธาตุนาดูน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). มหาสารคาม: นาดูน การ พิมพ์.